

חיי שרה

בני ישראל [און ווי עס שטייט אין מדרש⁸ בנוגע דער מערת המכפלה: זה אחד משלשה מקומות שאין אומות העולם יכולין להונות את ישראל לומר גוילים הן בידכם ואלו הן מערת המכפלה ובית המקדש וקבורתו של יוסף].

דאס הייסט, אז די בעלות פון אידן בפועל אויף ארץ ישראל האט זיך אנגע-פאנגען דערמיט וואס אברהם אבינו האט געקויפט מערת המכפלה (לקבורת שרה)⁹.

און ווי עס שטייט אין אבן עזרא¹⁰ אז דאס איז איינער פון די טעמים וואס „נזכרה זאת הפרשה“ — „לקיים דבר ה' לאברהם להיות לו נחלה“.

אלע ענינים וועלכע זיינען פארבונדן מיט תורה זיינען בתכלית הדיוק. איז מובן, אז דאס וואס די ערשטע נחלה פון אידן אין ארץ ישראל איז אין חברון, איז דאס פארבונדן מיטן ענין מיוחד וואס חברון פארמאגט.

און י"ל: וויבאלד אז מיט חברון האט זיך אנגעהויבן די בעלות פון אידן אויף א"י, דעריבער קומט אט די בעלות אויף איר בפרסום — לעיני אומות-העולם, גלוי אויך אין אנדערע זמנים.

ועפ"י יש לבאר מאמר המדרש בפרש-תנו"י, אז איינער פון די טעמים וואס חברון ווערט אנגערופן „קרית ארבע“ איז „שהוא עולה בקרנסין (גורלות,

א. דער ערשטער ארט פון ארץ ישראל וואס זיין בעלות איז בפועל איבערגעגאנגען צו אברהם אבינו, איז דאס געווען אין חברון, די „שדה המכפלה על פני ממרא היא חברון“¹¹.

אע"פ אז שוין פריער, בברית בין הבתרים, איז ארץ ישראל כולה אפגע-געבן געווארן צו אברהם אבינו ולזרעו אחריו כמש"נ¹², „לזרעך נתתי את הארץ הזאת“ (און נאך פריער¹³ האט אים דער אויבערשטער געזאגט¹⁴ „קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה“), איז אבער¹⁵ די בעלות (און דורך א קניין) בפועל — און בפרסום, „לעיני בני חת בכל באי שער עירי“ — געווען ערשט ביי (דער מערת המכפלה שב) חברון.

און פון דעמאלט אן באלאנגט די מערת המכפלה שבחברון צו אברהם יצחק ויעקב ולזרעם אחריהם — צו עס

(1) א' שמסופר בתורה בפירוש, (ב) ובאופן „לאחות קבר“. משא"כ בהמקומות שגר לפניו, אפילו את"ל שקנה בית וחלק בארץ (וראה פרש"י וירא כא, לד) — א' לא נאמר מפורש (ובפרט — קניין בתורה. ב) לא ה' באופן דאחות קבר שהיא לעולם אינו מוכרו, וכיו"ב.

(2) ל' הכתוב — פרשתנו כג, יט.

(3) לד טו, יח. ובפרש"י שם: אמירתו של הקב"ה כאילו היא עשירי. וכמזל (ירושלמי חלה פ"ב ה"א. וראה ב"ר פמיד, כב) לזרעך אתו אין כתיב כאן אלא לזרעך נתתי כבר נתתי. וראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 204 ואילך.

(4) כפשוטו סדר הכתובים. ולהעיר מפרש"י בא (יב, ז).

(5) לד יג, יח. וראה הערה הבאה.

(6) ראה הדיעות (ב"ב ק, א) אם הליכת אברהם היתה קנין או רק „כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו“.

(7) פרשתנו שם, יח.

(8) ב"ר פמ"ט, ז. יליש עה"פ וישלח לג, יט.

(9) וראה לקו"ש שם ע' 150 ואילך.

(10) פרשתנו כג, יט.

(11) פניה, ד. יליש כאן (כג, ב).

(*) ועפ"ז יומתק (ותתורץ קושיית המהרש"א ב"ב שם) מה שהובא בב"ב ומכות שם הפסוק דשופטים ולא הפסוקים דיהושע שלפנ"ז.

מעשרות) וויבאלד „שלא נטלו חלק בארץ“, און רבי יוסי זאגט „יש להם ערי מגרש“ — אז ר"מ האלט „לביית דירה ניתנו“ („ולא שיהא נחלתם ואחוזתם“²⁸), און ר"י האלט „למחלוקת ניתנו“ (אז די ערים „ניתנו להלויים לחלקם ולאחוזתם“²⁹). קומט אויס, אז לדעת רבי יוסי באלאנגען די ערי מגרש צו די לויים אלס זייער חלק בארץ. און אזוי פסקנט דער רמב"ם²⁹, אז כאטש בא וידוי „הוא אומר ואת האדמה אשר נתת לנו“³⁰, פונדעסטוועגן זיינען „לויים מתודים שאע"פ שלא נטלו חלק בארץ יש להם ערי מגרש“. זעט מען, אז די ערי מגרש הייסן חלק הלויים אין ארץ ישראל.

ואע"פ אז דער רמב"ם פסקנט³¹ „רוצח הדר בערי מקלט אינו נותן שכר ביתו, והדר בשאר ערי הלויים נותן שכר לבעל הבית“³² — וואס לדעת הירושלמי³³ איז די מחלוקת צי „מעלות היו שכר ללויים“ תלוי אין דער פלוגתא הנ"ל „למחלוקת ניתנו“ אדער „לביית דירה ניתנו“, וואס דערפון איז משמע, אז די ערי מגרש וועלכע באלאנגען צו די לויים זיינען דאס (לדעת הרמב"ם) בלויז די מ"ב עיר, אבער ניט³⁴ די שש ערי מקלט³⁵ (וואס „הובדלו

וואס דאס ווייזט לכאורה, אז זייער בעלות איז א שטענדיקע — אויך ווען בפועל איז דער בית אדער די שדה ברשות הקדש אדער ברשות אחר — האבן זיי מעין בעלות בהם, עס ווערט ניט צוגענומען פון זיי (בהחלט).

קומט אויס, אז די בעלות דחברון (אלס איינע פון די ערי מקלט וואס גע- הערן צו די לויים), געהערט צו לויים אין אן אופן פון „גאולת עולם“³².

ג. אבער אי משום הא — וואס חברון איז אן עיר מקלט וואס איז אפגע- געבן געווארן צו די לויים — איז לכ- אורה, פארקערט. ווארום מען געפינט אז די בעלות פון די לויים אויף זייערע ערים איז שוואכער ווי די בעלות פון אנדערע שבטים אויף זייער נחלה:

דער דין³³ איז אז „כל שבט לוי מוזהרין שלא ינחלו בארץ כנען“ — זיי האבן ניט קיין נחלה אין ארץ ישראל, און דאס וואס מ'האט זיי געגעבן מ"ח ערים „שש ערי המקלט“ און „עליהם תתנו ארבעים ושנים עיר“³⁴) איז דאס בלויז (כדיוק לשון הכתוב³⁵) „עריב לשבת“. וואס דערפון איז משמע אז די לויים האבן ניט קיין בעלות שלימה אויף עריהם.

— שטייט אין ירושלמי³⁶ אז דאס איז די פלוגתא פון תנאים³⁷: ר"מ זאגט אז כהנים ולויים זיינען ניט מתוודה (וידוי

(28) פני משה שם.

(29) סוף הל' מעשר שני.

(30) תבוא כו, טו.

(31) הל' רוצח פ"ח הו"ד.

(32) כדעת ר"י מכות יג, רע"א (במשנה) — ע"פ

מסקנת הגמ' שם (דעת רבא).

(33) מ"ש שם. מכות ספ"ב.

(34) וראה צפ"נ מכות שם. וש"נ.

(35) החילוק דמ"ב ערי הלויים ושש ערי מקלט בנוגע העלאת שכר הוא רק בבבלי. אבל בירושלמי לא נזכר שיש חילוק בזה בין שש ערי מקלט ומ"ב ערי הלויים. ובירושלמי סוטה (פ"ט סה"ב): ערי מקלט מה הן אין תימר למחלוקת ניתנו מביאות עגלה ערופה אין תימר לביית דירה ניתנו אינו

(22) כפשוטו המשך לשון הרמב"ם שם פ"ג, דכל הדינים הם (לא רק על המ"ב ערי מגרש כ"א) גם על השש ערי מקלט (שבהלכה א שם).

(23) רמב"ם שם הלכה יו"ד.

(24) מסעי שם.

(25) שם, ב — הובא ברמב"ם שם היא (ע"ש).

(26) מעשר שני פ"ה ה"ט (לגירסת ופי' הפני משה שם. ועוד).

(27) מע"ש שם מ"ד.

לוי'ם אויף די ערי מקלט און שאר ערי הלוי'ם האט דעם זעלבן גדר: כבר נצטוו ישראל ליתן להם ערים לשבת ומגד רשיהם והערים הם שש ערי מקלט ועליהם שתיים וארבעים עיר, וכש-מוסיפין ערי מקלט בימי המשיח הכל ללוי'ם, וואס דערפון איז משמע אז אין זייער שייכות ללוי'ם האבן זיי איין גדר.⁴³

ד. יתירה מזו געפינט מען:

אין גמרא⁴⁴ לערנט מען אפ פון „ושמתי לך מקום גו“ ושמתי לך בחיך מקום ממקומך אשר ינוס שמה מלמד שהיו ישראל מגלין במדבר להיכן מגלין למחנה לויי. איז רש"י מפרש „מקום ממקומך“ — „שתהא מחנה לוי קולטת ואף ערי מקלט יהיו ערי לוי“. פון פרש"י איז לכאורה משמע, אז דאס וואס ערי מקלט זיינען קולט איז דאס דער-פאר וואס זיי זיינען ערי לוי.

[ודוחק גדול לומר אז רש"י רעדט נאך וועגן שאר ערי הלוי'ם, די מ"ב ערים, וואס לא הובדלו למקלט און זיינען קולט נאך דערפאר וואס מ'האט זיי געגעבן צו די לוי'ם — ווארום אויב

למקלט⁴⁵, און דערפאר זיינען זיי קולט „בין לדעת בין שלא לדעת“, משא"כ „שאר ערי הלוי'ם אינן קולטין אלא לדעת“⁴⁶]

— אבער לדעת הבבלי איז ניט משמע אזוי, ווארום פון בבלי קומט אויס אז דאס וואס א רוצח דארף ניט מעלה זיין שר צום לוי אין די שש ערי מקלט איז (ניט ווייל עס פעלט אין דער בעלות פון די לוי'ם אויף די שטעט⁴⁷, נאר דאס איז) א דין מיוחד⁴⁸, ווי די גמרא זאגט⁴⁹, אז מען לערנט אפ פון פסוק „והיו לכם הערים למקלט“⁵⁰ — „לכם לכל צרכיכם“⁵¹.

און אזוי איז אויך משמע פון סתימת לשון הרמב"ם⁵² (אז די בעלות פון די

מביאות כר. ומפרש בפני משה שם המחלוקת כמו שמפרש בהפלותא שבפנים. וראה שרית ה' רדב"ז ביא קלח דבירושלמי משמע שלא היו ערי הלוי'ם קולטות [ושם, דמ"ש הרמב"ן בפי עה"ת (מסעי לה, יד) דהשש ערים לכדון קולטות והמ"ב למגרש הלוי'ם לא למקלט" — כתב ע"ד הפשט ונראה שסמך על הירושלמי דמשמע התם כר"י (כנ"ל)]. — וראה בארוכה ביאור הרי"ף פערלא לשה"צ רס"ג ח"ג פרשה נט. וראה תורת של ראשונים לירושלמי מע"ש שם: בכפתור ופרח פמ"ב שדה מגרש, ובירושלמי בכורים פ"ב הל' ר"א יש להן ערי מקלט. וראה מראה הפנים, קרבן העדה וישרי קרבן לירושלמי סוטה שם.

(36) ל' הרמב"ם שם.

(37) רמב"ם שם מכות י, א. וראה לעיל הערה 35.

(38) כדעת הירושלמי (כנ"ל בפנים). והרי מסתבר שהרמב"ם פסק כדעת הבבלי. ובפרט דלפי הנ"ל (הערה 35) הוי פלוגתא ביניהם.

(38*) וי"ל דזוהי הכוונה בתודיה' לכם מכות יג, א.

(39) דעת רבא (ומסקנת הגמ') — מכות שם.

(40) מסעי לה, יב.

(41) והמחלוקת במ"ב עיר דמר סבר ועליהם תתנו כי הנך (רק) לקליטה, ומר סבר ועליהם תתנו כי הנך, מה הנך לכל צרכיכם אף הני נמי לכל צרכיכם (מכות שם).

(42) רפי"ג מהל' שמיטה יו"ב.

(43) דאליכ מאי קמ"ל בתיבת „הכל“.

(44) ועפ"י יומתק מה שהרמב"ם לא כתב דערי מקלט אין מביאין עגלה ערופה כבירושלמי סוטה שם להמ"ד לבית דירה ניתנו (וראה בהנשמן בסוף הערה 35). ושאני עיר הנדחת שכ' בהל' ע"ז פ"ד ה"ד, שאין אחת מערי מקלט נעשית עיר הנדחת, די"ל (דלא כמ"ש בכס"מ, מגדל עוז ולח"מ שם, כ"א) סמך אמ"ש בספרי וזוטא מסעי לה, יא, תהייתה — אל יעשו עיר הנדחת (כהובא באמבואה דספרי לספרי וזוטא שם). וראה צפ"ע לרמב"ם הל' ע"ז שם. צפ"ע למכות ט, א (בתחלתו). ועוד. ואכ"מ.

(45) מכות יב, ב.

(46) משפטים כא, ג.

(47) וראה גם ריטב"א מכות שם.

ואע"פ אז יש בכלל מאתיים מנה — יש לומר א נפק"מ בפועל: בשעת עס פעלט איינער פון די תנאים פון שש ערי מקלט, כמו: שיהיו ששתן קולטות כאחת" — זיינען זיי אבער קולט אלס ערי הלויים (לדעת)⁴⁹.

און אזוי איז אויך משמע" פון המשך הפרשיות אין פ' מסעי: פריער קומט אין דער תורה די פרשה" פון „ונתנו ללויים מנחלת אחוזתם ערים לשבת גו' ואת הערים אשר נתנו ללויים את שש ערי המקלט אשר נתנו לנוס שמה הרוצח ועליהם נתנו ארבעים ושתים עיר", און שפעטער קומט די פרשה פון „והק" ריתם" לכ"ם ערים ערי מקלט . . ונס שמה רוצח גו". ד.ה. איידער ס'איז דא דער דין קליטה בפועל בא די שש ערים, דארפן זיי זיין ערי הלויים.

און אזוי שטייט בפירוש אין חינוך⁵⁰, וואס ער איז מבאר דעם טעם וואס די ערי הלויים זיינען קולט „מאלה הערים של לויים ה' מהם ערים מיוחדות להיות מקלט הרוצח ואולם בכולם ה' לו מקלט" — אז „ומפני גודל מעלתם (פון די לויים) וכיושר פעלם וחי' ערכם נבחרה ארצם לקלוט כל הורג נפש בשגגה יותר

אזוי האט רש"י געדארפט זאגן „ואף ערי הלוי' יהיו קולטות" וכיו"ב. פון פשטות לשונו „ואף ערי מקלט יהיו ערי לוי" איז משמע, אז ער רעדט בעיקר וועגן די שש ערי מקלט.

דאס הייסט, אז דאס וואס מ'האט אפגעגעבן די שש ערי מקלט צו די לויים איז עס ניט א זייטיקער דין הנוגע לנתינת הערים, אז נוסף אויף דעם וואס זיי זיינען ערי מקלט, איז דא א דין אז מען דארף זיי געבן צו די לויים, נאר דאס איז א דין אין דעם גדר פון מקלט של הערים: דאס וואס זיי זיינען (ווערן) ערי הלויים טוט (אויך) אויף א דין קליטה.

[דאס הייסט, אז אין די שש ערים זיינען פאראן צוויי גדרים: א) זיי זיינען קולט אלס ערי מקלט (וואס „הובדלו למקלט"), און מצד דעם זיינען זיי קולט „בין לדעת בין שלא לדעת". ולפני זה" (ב) זיי זיינען קולט אלס ערי הלויים.

(48) ביהושע קאפיטל כ דג'נתינת ערי המקלט" להלויים היתה לאחר שהובדלו כערי מקלט. ביד משה, וכי"מ בפ' מסעי (לה, ו). אבל א) שם מדובר ע"ד. שש ערי המקלט" ובה"א רב"ע ושתים עיר" לא הוזכר ענין הקליטה כ"א „עיר" סתם (ולמדן דקולטין ממש" ו"עליהם"). (ב) מ"ב העיר נבחרו רק לאחר שבאו הלויים לדרוש. ערים לשבת ומגרשיהן לבהמתנו" ויצא הגורל על „הערים האלה" — ולא הוזכרו קליטה כלל (ואזכרה — זה שייך לכלל ישראל).

ואת"ל שאין לחלק בין המ"ח עיר (לבד המפורש) י"ל שגם שש הערים לאחר שניתנו ללויים קליטתם מצד ערי לוי נאה. לפני" הקליטה דשש ערי מקלט. ועפ"י יומתא א) דגם בהם שייך הטעם דס' החינוך (שהוא לקמן בפנים) שמפני תכונות הלויים נבחרו עריהם לקליטה. (ב) שכן ה"י בכלל — חידוש הקליטה ה"י בסוף מ' שנה, קביעות מתנה לוי שבמדבר בשנה השנית (פסחים סו, סעי'ב ואילך. פרש"י ע"ה" נשא ה, ב).

(49) משנה מכות ט, ב. רמב"ם הל' רוצח שם ה"ג.
(50) ראה צפע"נ מכות י, רע"א גליון. ובהמבוא בצ"פ לירושלמי מכות פ"ב (ע' צו"צ בדפי הספר) ועוד. וראה צפע"נ דלקמן הערה 61.

(51) אבל אינו מוכרח כי בפשטות מסיים הפרשה בהמשך לפנ"ז ע"ד חלוקת הארץ אשר נתנו ללויים מנחלת אחוזתם ואח"כ ע"ד מקלט לרוצח.

(52) לה, ב ואילך.

(53) שם, יא ואילך.

(54) מצוה תת. ושם ריש מצוה תקכ. להבדיל שש ערי מקלט מערי הלויים. ובמנ"ח שם: דע"מ צריכות שיהיו ערי הלויים כמ"ש בתורה והרהמ"ח בתחלת המצוה.

ניט קיין בעלות פרטית אויף זיין בית פרטי, עס איז זיינע נאָר אויף „לשבת“.

וואָס דאָס איז איינער פון די ביאורים אין דעם וואָס דער סדר ווי די ערים זיינען אָנגעקומען צו די לויים איז גע- ווען: ונתנו (בני ישראל) ללויים מנחלת אחוזתם ערים לשבת — דאָס איז גע- וואָרן „נחלת אחוזתם“ פון די בני, און די בני האָבן געגעבן די ערים צו די לויים.

ו. ע"פ כל הנזיל וועט מען אויך פאַרשטיין דעם אויפטו פון מדרש בנוגע לחברון, אַז „הי עולה בקרנסין של ד' בתחלה ליהודה ואח"כ לכלב ואח"כ כו' ללויים“:

ביי חברון איז ניט נאָר געווען א נתינה כללית, פון בני צו שבט לוי, נאָר חברון איז אָנגעקומען צו שבט לוי פון כלב. ד.ה. נאָך דעם ווי ס'איז אַריבער פון בעלות כללית (פון שבט יהודה) צו דער בעלות פרטית פון כלב.

און דאָס זאָגט דער מדרש אַז „הי עולה בקרנסין של ד'“, ד.ה. אַז אין דעם זעלבן אופן ווי ס'איז געווען די בעלות בתחלה ל(יהודה ול)כלב, אַ בעלות פרטית, עד"ז איז דאָס אָפּגעגעבן גע- וואָרן צו די לויים. ד.ה. אַז אין חברון האָבן לויים אויך אַ בעלות פרטית“.

און וויבאלד אַז די שייכות פון ערי הלויים צו די לויים איז אַן אופן פון

מאצות שאר השבטים אולי תכפר עליו אדמתם המקודשת בקדושתם (פון די לויים).“

קומט אויס, אַז אויך די שש ערי מקלט האָבן דעם גדר פון „ערי הלויים“ (ווי די אַנדערע מ"ב עיר). וואָס דערפון איז פאַרשטאַנדיק, אַז אויך די שש ערי מקלט זיינען אָועקגעגעבן געוואָרן צו זייער בעלות. ומצד דעם (אויך) באַ- קומען די ערים אַ דין קליטה“.

ה. ע"פ כל הנזיל ווערט צוריק שווער: וויבאלד מ'האָט געגעבן די ערים צו די לויים אַלס זייער חלק בארץ — פאַרוואָס זאָגט דער פסוק אַז די ערים זיינען בלויז „לשבת“?

ווי"ל דעם ביאור בזה: דאָס וואָס די ערים געהערן צו די לויים איז אַ בני (כל השבטים) האָבן זיי געגעבן מאחו- זתם דהשבטים“⁵⁵, און דערפאַר געפינט מען אַ שינוי עקרי, וואָס די מ"ח עיר זיינען געווען מפורז בנחלת כו"כ נאָכ- מער — כל השבטים“⁵⁷. (ב) עס איז אַ בעלות כללית פון דעם כללות השבט“ — מ'האָט די מ"ח עיר אָפּגעגעבן צו שבט לוי. אַבער יעדער לוי פרטי האָט

55) ומה שלא הזכיר הרמב"ם בפ"ח מהל' רוצח דשש ערי מקלט הוא ללויים כי שם מדובר ע"ד המ"ע להפריש כו' ולהכין הדרך. ועוד ועיקר — הרי כתבו כבר ברפ"ג מהל' שמיטה ויובל. וראה הל' רוצח שם הי': ומה הפריש כו' ובין שאר ערי הלויים.

56) עפ"כ יומתק מקור דברי הרמב"ם רפ"ג מהל' שמיטה ויובל. וכשמוסיפין ערי מקלט אחרות בימי המשיח הכל ללויים.

57) ראה לקריש ח"כ ע' 216 ואילך.

58) יהושע כא. ד ואילך.

59) ע"ד דמצינו בתרומה וכו' שנקראת — (נחלת ו)גזילת השבט (ירושלמי תרומות פ"א ה"ב. ערלה פ"ב ה"א. וראה אנציקלופדי' תלמודית ערך גזל השבט. ושו"ר).

59) דאף ששייך שם ירושה ומוכרים כו', היז בכלל קנין ד'לשבת', וכמו למיד הנזיל בירושלמי דבכלל (גם) הבעלות כללי דהשבט) לבית דירה ניתנו. וראה תודיה דא ערכין לא, ב.

60) וראה רמב"ן עה"ת ס"פ קרח למה לא הוי נתינת הערים סתירה לבאצ"ל לא תנחל. וראה קרבן העדה לירושלמי סוטה שם. שירי קרבן לירושלמי מכות שם. פנים יפות מסעי לה, יד.

דארפן זיין של הלויים⁶², איז (ע"ד טעם החינוך — לעיל ס"ד) ווייל דאס איז פארבונדן מיט דער הגנה וכפרה פון דעם הורג נפש בשגגה.

דער חטא פון הורג נפש איז א כפול: (דער חטא ופירוד⁶³) בין אדם למקום, בין אדם לחבירו.

און דעריבער איז זיין כפרה ווערט דורך די ערי מקלט וועלכע זיינען ערי הלויים. וואס דער שם לוי איז ע"ש „ילוה“ — דער ענין פון קישור (חדש) — הפעם ילוה) וחיבור, היפך ענין הפירוד. וואס דאס איז ענינם של הלויים:

(א) „הובדל לעבוד את ה' לשרתו“, און ענינם איז „להורות דרכיו הישרים ומשפטי הצדיקים לרבים“, מצד חיבורם מיטן אויבערשטן, זיי זיינען „חלקו ונחלתו“⁶⁴, פועליט דאס די כפרה ותיקון אויף דעם חטא ופירוד שבין אדם למקום פון דעם הורג נפש, אז ער ווערט צוריק פארבונדן מיטן אויבערשטן⁶⁵.

(ב) אין זייער עבודה „וילוו עליך וישרתוך“⁶⁷, דריקט זיך אויס דער ענין פון אחדות ישראל, נוסף אויף דעם וואס אויך אין דעם „להורות דרכיו הישרים ומשפטי הצדיקים לרבים“, דריקט זיך

„גאולת עולם“ (כנ"ל סעיף ב) — קומט אויס, אז די „נצחיות“⁶¹ פון דער בעלות פון די לויים⁶² אויף חברון איז מער ווי אין אלע אנדערע חלקי ארץ ישראל: (א) בנוגע צו דער נחלה פון בני ישראל, וואס בא זיי איז ניטא די מעלה פון „גאולת עולם“; (ב) בנוגע צו אנדערע ערי הלויים, וואס בא זיי איז ניטא בעלות פרטית⁶³.

ז. דער ביאור בזה בפנימיות הענינים:

דער טעם פנימי פארוואס ערי מקלט

(61) ומשיב בטוטה (מת, ב) דמשחב ביהמ"ק ראשון בטלו ערי מגרש — יש לומר הכוונה להפריט דינים הקשורים בזה, כיון שלא היו כל ישראל על אדמתם. ובכלל לא עלו רוב ישראל. אבל לא מצאנו החדוש גדול — דאינו שייך עוד להלויים, ואין ללויים ערים לשבת ועוד! ובשינוי עקרי מכל ארץ ישראל דלא בטלה בעלות הפרטית דכל אחד (ראה לקו"ש ח"כ ע' 309). אבל ראה שורת צפצפי ווארשא סי' נד. צפצפי מכות ז, א בגליון ד"ה מנהיג (הובא בצפצפי ע"ה"ת מסעי לה כט). צפצפי ע"ה"ת בהר ע' רמה.

(62) משאיכ הכהנים בערים שלהם (וחברון — כביהושע כא, יג. ב"ר הנ"ל) אין זה רק מחמת הכהונה ולא מעצמם, דיש מציאות שישתנו דהיינו חלל דאין עלי שם כהן אבל גבי לויים . . . נמצא דגבי לויים שייך נחלה ולא גבי כהנים (צפצפי תרומות בהשטות סב, א. עיי"ש. ועד"ז כתב בכ"מ: שורת צפצפי שם סי' פד. מכתבי תורה מכתב פז. ועד). (63) להעיר משרית צפצפי שם סו"ס רטו: ועי' בספרי פ' מסעי דמבואר דערי מקלט נוהג גם בזה"י. ועי' הנ"ל (בפנים והערה 61) י"ל דקולט מצד ערי הלויים (אלא שצ"ע אם צ"ל דיורי לויים (עכ"פ רובם) בפועל. וראה מכות י, א: נתמעטו כו'. ובצפצפי שם). אבל בצפצפי הנ"ל (סוף הערה 61) כתב להיפך (ע"פ סוטה שם), שקליטתם לאחרית בית ראשון הוא רק מצד ערי מקלט, ולא מצד ערי הלויים.

⁶² וראה תורת לוי' (למכות יא, א) ע' קצב עוד טעם ע"פ קבלה.

⁶³ היפך מצוה — ל' צוואת וחיבור (לקו"ת בחוקותי (מה, ג). וראה תניא מהדוק (קה"ת, תשמ"ב) ספמ"ט.

⁶⁴ ויצא כט, לד.

⁶⁵ רמב"ם סוף הל' שמיטה ויובל.

⁶⁶ להעיר מחדוש אגדות מהר"ל למכות י, א: דברי תורה קולטים.

⁶⁷ קרח יז, ב.

(*) ושייך לחברון — ראה וד"ג קס, א: וחברון דא אורייתא כו'.

(*) וראה לקו"ש חכ"ד ע' 111 הערה 47 ובהנמטן בשוה"ג שם.

חברון מצד התחברות המדות חג'ת⁷⁰, דער קישור וחיבור פון אידן מיטן אויבערשטן, וואס דאס איז די כפרה אויף דעם ענין פון בין אדם למקום שבהורג נפש,

און וויבאלד אז זיי זיינען די אבות ואמהות פון כלל ישראל, איז דורך דעם חיבור פון די אבות ואמהות פון כלל ישראל ביחד, ווערט אויך דער חיבור אמיתי אין די בנינים ובנות וועלכע קומען פון זיי. — די כפרה אויף דעם חטא שבין אדם לחבירו.

און דער ענין החיבור איז אויף אזוי— פיל אז דאס קומט בגלוי „בשמו" אשר יקראו לו בלה"ק אין דעם שם העיר — חברון, וואס איז מלשון חיבור⁷².

(מש"חות שמחית וש"פ בראשית תשל"ז)

אויס דער ענין פון אהבת (הרבים—) ישראל,

און מצד דעם זיינען זייערע ערים א תיקון אויף דעם חטא ופירוד שבין אדם לחבירו, וואס אין הורג נפש⁶⁸.

דאס איז אן ענין בכל ערי מקלט. אין חברון איז דער ענין האחדות מיט נאך מער הדגשה, ווארום דארטן זיינען דאך קבור די אבות ואמהות של כל בני, און דעריבער גייען ארויף די תפלות ע"י חברון⁶⁹, און תפלה ווערט אנגערופן

68 ואולי זהו כי הטעמים בחינוך שם מצוה תח. 69 ראה אגרות קודש אדמו"ר האמצעי מכתב לב (קה"ת, ברוקלין, תשמ"ג). וכה בילקוט ראובני (פרשתנו כג, ט) ממגלה עמוקות אופן רמטי ומספר כנפי יונה... ואולי יש לפרש שמחברון עולים לירושלים ולמקדש... — ראה רש"י ויצא

(*) וכה שם אופן רנ (בסופו) ובמגלה עמוקות עה"ת פ' וישב (נח, טע"ג) ובפ' שמות (ג, נ) בפ' הפסוק וישלחוהו מעמק חברון.

(**) כן נסמן בילקוט ראובני לפנינו. אופן רמ"ט. אבל כנראה הוא ט"ס. כי הלשון שהביא הוא במג"ע אופן רכב. ובמג"ע אופן רמ"ט איתא הגהה מן המחבר, ושם: ולכן איתא בוהר חדש דרך מערת המכפלה נכנס התפלה למעלה, ואילו במג"ע אופן רכב וכן בילקוט ראובני שם הובא מזהר חדש לגבי הפתחים דג"ע ולא בונגע עליית התפלות דרך מערת המכפלה, וז"ל במג"ע שם (ועד"ו בילקוט ראובני שם): ביקש משה ליכנס לא"י שהראה לו הקב"ה גן עדן שלמטה שיש שם ז' פתחים (כדאיתא בוהר חדש פ' לך) הפתח הראשון שהנשמה הולכת בשעת יציאתה מן הגוף דרך מערת המכפלה ששם נקברו אבות ואמהות אדם וחוה... וכן כל תפלות שלנו כשהם עולים למעלה עולים דרך מערת המכפלה, וולפנינו מפורש (ענין עליית הנשמות דרך ז' הפתחים) ב"ח פ' נח (מהנ"ע) כא. א: הפתח הראשון נכנסת הנשמה במערת המכפלה שהוא סמוכה לג"ע, ועד"ו בוח"א פ' לך (פא, רע"א, ועוד). וראה לקמן שוה"ג הד'.

(**) בכנפי יונה הנדפס לא מצא' לע"ע, אבל נמצא בספרו יונת אלם פט"ו.

(****) וכן מובן מדיח שם (עיי"ש) כ, ד ואילך. וראה גם זח"א שם, ב) לגבי עליית הנשמה דרך ז'

(כח, יז). וראה בגמ' (ברכות ל, א) והפס"ד (רמב"ם הל' תפלה פ"ה הי"ג. טושי"ע א"ח רסצ"ד. שר"ע אדה"ז שם) שתפלה צ"ל כנגד ירושלים והמקדש. ולהעיר מהמשך באגרת אדמו"ר האמצעי שם שלפני שיבת דוד מלך ישראל בירושלים הי' צריך להקדים תחילה להיות בחברון ז' שנים מקודם — ראה זח"א עט, ב. ושי"ן. וראה, קונטרס בעניני כולל חב"ד ס"א (אגרות קודש אדמו"ר מהורשי"ב כרך ד' ע' ע"ב). אבל במאמר ענין ההשתטחות (מאדמו"ר האמצעי) קרוב לסופו (מאמרי אדה"א-מקונטרסים ע' כז) כידוע שכל התפלות צריכות לעלות למעלה דרך פתח של ג"ע הארץ וז"ל התפלה שמתפללים אצל מערת המכפלה היא רצוי ומקובלת ממש לפי שיש בקבלה בידינו ששם הי' פתחו של ג"ע ממש.

70 עיין אגרות שם.

71 תניא ח"ב פ"א.

72 זח"א קכב, ב (מהנ"ע). קכה, א. זח"א קט, א.

פתחים: שמגעת עד פתח השלישי... מגעת עד ירושלים אשר שם כ"י... בית המקדש, אלא דשם מדובר בירושלים של מעלה, עיי"ש. אבל היה מכוננת כנגד ירושלים של מטה (כבהתחלת הדברים ב"ח שם כ, ד) ונאמר ע"ז. שחברה לה יחידיו (תהלים קכב, ג. תחנומא ר"פ פקודי. ובכ"מ).

חיי שרה ב

אברהם לגבי דברי אברהם עצמו¹)

— ווייל שוין אין א פריערדיקער סדרה², איז רש"י (בפירושו על התורה) שטעלט זיך אויף אן ענלעכן שינוי — און ערקלערט אים, איז אים מבאר „את האלקים התהלך נח, ובאברהם הוא אומר: אשר התהלכתי לפניו, נח הי' צריך סעד לתומכו אבל אברהם הי' מתחזק ומהלך בצדקו מאליו". איז דער פון מוכח, אז דער שינוי פון „את" און „לפניו" איז א חילוק אין תוכו, וואס פאָ דערט א פירוש (אויך) ע"ד הפשט.

איז לפ"ז ניט מובן: פארוואס שטעלט זיך ניט רש"י בפרשתנו אויף דעם שינוי צווישן „לפניו" און „אתו"³?

מוז מען זאגן, אז נאך דעם ווי רש"י האט שוין פריער מבאר געווען דעם חילוק צווישן די צוויי לשונות און דעם טעם השינוי — איז לערנענדיק דעם סיפור בפרשתנו איז שוין מובן מאליו דער טעם פארוואס אליעזר האט משנה געווען פון דברי אברהם.

ב. ויש לומר דעם ביאור אין דעם:

דער חילוק אין טייטש (ותוכן) צווישן „אתו" און „לפניו" איז פשוטן כמשמעות „אתו" מיינט — „מיט דיר", און „לפניו"

א. אין היינטיקער סדרה ווערט דערציילט ווי אברהם אבינו האט אנגע- זאגט אליעזר עבדו „אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק". און אויף שאלת אליעזר „אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי אל הארץ הזאת ההשב אשיב את בנך גו"⁴, האט אברהם געענטפערט: השמר לך פון תשיב גו' ה' גו' ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני משם⁵.

ווייטער אין דער סדרה, וואו עס ווערט דערציילט, ווי אליעזר האט פאר בתואל'ן איבערגעזאגט די רייד פון אברהם'ן צו אים, שטייט: ויאמר (אבר-הם) אלי ה' אשר גו' ישלח מלאכו אתך והצליח דרכך ולקחת אשה לבני ממשפחתי גו'.

דארף מען פארשטיין: פארוואס האט אליעזר משנה געווען פון לשון אברהם, און אנשטאט „ישלח מלאכו לפניו" האט ער געזאגט „ישלח מלאכו אתו"⁶?

מען קען ניט פארענטפערן, אז דאס איז ניט מער ווי א שינוי אין לשון, וואס בייט ניט דעם תוכן (און ווי מ'זעט אז אין די פסוקים זיינען דא כו"כ שינויי לשון אליעזר ווי ער האט איבערגעזאגט דברי

(7) ראה רד"ק פרשתנו (שם, לט): ובשנות הדברים האלה יש בהם שינוי מלות אבל הטעם אחד.

(8) ר"פ נח.

(9) וגם האברכנאל (בפרשתנו) שעמד על כו"כ שינויים בין דברי אליעזר ודברי אברהם — לא עמד על שינוי זה.

(10) ובפרט שהשינוי „לתו" הוא באותו הפסוק שבו השינוי בין נח לאברהם (רש"י מבאר בר"פ נח).

(1) כד. ד.

(2) שם. ה.

(3) שם. ו.

(4) שם. לג ואילך.

(5) שם. מ.

(6) כן הקשה גם באלשיך פרשתנו (שם, לג השאלה ה'). ותירוצו שרמז בזה שהמלאך טפל אליו (ע"ש) — לכאורה הוא ע"ד הדרוש (ענינו דס' האלשיך), ואינו ע"ד הפשט.